

Friluftsbad – kommunens oppfølging og kontroll med badevannskvaliteten

Kommunen har ansvar for å følge opp badevannskvaliteten lokalt. Det innebærer blant annet analyser av badevannet og bedømming av badevannskvaliteten i tråd med norske vannkvalitetsnormer og EUs badevannsdirektiv.

Friluftsbad som en del av folkehelsearbeidet

Kontroll og oppfølging av badevannskvaliteten er en del av kommunenes folkehelsearbeid. Dette innebærer vurdering av badeplassers egnethet, samt å forebygge og iverksette tiltak hvis badende utsettes for helserisiko.

Friluftsbad er steder hvor det ligger til rette for at allmennheten kan bade utendørs i saltvann, elver og innsjøer, der bading skjer av sedvane og ikke er forbudt. Bading i friluftsbad innebærer sjelden noen helserisiko i Norge. Klimaendringer kan bidra til økt forekomst av uønskede mikroorganismer i vannet. Det er også påvist sammenheng mellom bakterieinnhold og sykdom ved bading.

Utebassenger reguleres av [forskrift for badeanlegg, bassengbad og badstu m.v. \(lovdata.no\)](#) og omtales ikke videre her.

Kontroll med badevannskvaliteten i kommunene

Det er kommunen som har ansvar for å følge opp badevannskvaliteten lokalt. Dette skjer blant annet ved visuell befarings og prøvetaking av vannet utover i badesesongen.

Hvor ofte det skal tas kontrollprøver er opp til kommunen å bestemme ut ifra en risikovurdering og basert på veiledende normer. Prøvene avdekker om det er tilførsler av sykdomsfremkallende tarmbakterier fra mennesker eller dyr.

Det gjøres også en bedømming ut ifra andre parametre som siktedyp, fargetall og tilstedeværelse av cyanobakterier (blågrønnalger) eller cercarier (gir svømmekløe). Forekomst av Vibrio- og Shewanellabakterier inngår normalt ikke i kommunenes kontrollaktivitet.

I dag er det to veiledende normer for bedømmelse av badevannskvalitet:

[Vannkvalitetsnormer for friluftsbad \(IK-21/94. PDF\)](#)

[EUs badevannsdirektiv – Directive 2006/7/EC \(europa.eu\)](#)

En [kartlegging gjennomført av Folkehelseinstituttet i 2019 \(unit.no\)](#) viste at 66,5 % (145/218) av kommuner med friluftsbad har et overvåkingsprogram for badevannskvalitet. Dette innebærer blant annet at de innhenter analyser av badevannet gjennom badesesongen, gjør tiltak ved overskridelser og informerer befolkningen.

Prøvetaking og frekvens

Oversikt over anbefalt prøvetaking og frekvens

Vannkvalitetsnormer (norsk)	EU-direktiv
Prøvetaking bør begynne minst 14 dager før badesesongen forventes å starte. Prøvene bør tas i de frie vannmasser hvor vanndybden er minst én meter, og minst to meter fra strandkanten. Prøvene bør tas tidligst mulig på morgenen.	Prøvetakingen bør starte før badesesongen starter.
Anbefalt prøvetakingshyppighet er minimum én gang pr uke, og minst 10 prøver i badesesongen. Antall prøver kan reduseres dersom det er en lite besøkt badestrand, eller at prøveserier tatt over minst to år har vist at vannkvaliteten ligger godt innenfor «god» vannkvalitet.	Minimumskravet er fire prøver hver sesong. Dersom badesesongen forventes å være kortere enn åtte uker, eller badeplassen er vanskelig tilgjengelig, så er kravet bare tre prøver. Prøvetakingen må være jevnt fordelt utover sesongen, men det må ikke gå mer enn én måned mellom hver prøvetaking.
Dersom en vannprøve viser «ikke akseptabel vannkvalitet» bør det omgående tas nye prøver for å verifisere resultatet og eventuell stengning/ fraråding vurderes. Badeplassen bør ikke åpnes før forurensningskilden er lokalisert og stoppet og tre på hverandre følgende vannprøver viser at vannkvaliteten ligger innenfor kategoriene «god» eller «mindre god».	Ved en akutt forurensning må det tas en tilleggsprøve for å bekrefte at den akutte forurensningen er borte. Slike tilleggsprøver regnes ikke med i rutineprøvene for å bedømme badevannets kvalitet.

Vurdering og grenseverdier

Både den norske normen og EU-direktivet benyttes i hovedsak for å kunne foreta en mer langsiktig vurdering av badevannskvaliteten. Er det snakk om en akutt forurensning som krever umiddelbare tiltak og stengning/fraråding, så må lokal helsemyndighet gjøre fortløpende vurderinger ut ifra de lokale forhold. Prøvesvar bør sees i sammenheng med alle faktorer som kan påvirke badevannskvaliteten.

Vannkvalitetsparametre og vurdering av resultater etter (norsk norm)

Oversikt over parametre for badevannskvalitet og vurdering av resultater etter norsk norm

Parameter	God	Mindre god	Ikke akseptabel	Hyppighet
Termotolerante koliforme bakterier/ 100 ml	<100	100–1000	>1000	Ukentlig
Fekale streptokokker	<100	100–1000	>1000	Ukentlig

Resultater med betegnelse for bakteriologisk tilstand

Resultat av prøven	Bedømmelse av badeplassens bakteriologiske standard
> 90 % av prøvene ligger i kategori «god» og inntil 10 % av prøven ligger i kategorien «mindre god»	God

> 90 % av prøvene ligger i kategoriene «god» eller «mindre god» og inntil 10 % ligger i kategorien «ikke akseptabel»	Mindre god
> 10 % av prøvene ligger i kategorien «ikke akseptabel»	Ikke egnet for bading

Vannkvalitetsparametre og vurdering av resultater etter EU-direktivet

Oversikt over parametre for badevannskvalitet og vurdering av resultater for ferskvann (EU-direktivet)

Parameter (FERSKVANN)	Utmerket	God	Tilstrekkelig
Intestinale enterokokker/100 ml	200*	400*	330**
E. coli/100 ml	500*	1000*	900**

Oversikt over parametre for badevannskvalitet og vurdering av resultater for saltvann/brakkvann (EU-direktivet)

Parameter (SALTVANN eller BRAKKVANN)	Utmerket	God	Tilstrekkelig
Intestinale enterokokker/100 ml	100*	200*	185**
E. coli/100 ml	250*	500*	500**

*Basert på at 90 % av prøvene skal være bedre enn angitt verdi

EU-direktivet sier at badevannskvaliteten skal bedømmes på bakgrunn av resultatene over den siste 4-årsperioden med følgende karakterer:

Karakterer for bedømming av badevannskvalitet over en 4-årsperiode

Grad av kvalitet	Vurderingsgrunnlag
Dårlig kvalitet	Mer enn 10 % av prøvene overskrider verdiene for «Tilstrekkelig»
Tilstrekkelig kvalitet	Kvaliteten er bedre enn verdiene for «Tilstrekkelig» - Hvis badevannet utsettes for akutt (kort tid) forurensning: - Adekvate tiltak gjennomføres, inkludert overvåkning, akuttvarslingssystemer for å hindre at badende utsettes for smittefare enten ved advarsel eller om nødvendig badeforbud - Adekvate tiltak gjennomføres for å forebygge, redusere eller eliminere årsaken til forurensningen - Antall prøver tatt under en akutt forurensning utgjør mindre enn 15 % av totalantallet prøver, eller ikke mer enn 1 per badesesong dersom prøveantallet er 7 eller mindre.
God kvalitet	- Kvaliteten er bedre enn verdiene for «God» - Hvis badevannet utsettes for akutt (kort tid) forurensning: - Adekvate tiltak gjennomføres, inkludert overvåkning, akuttvarslingssystemer for å hindre at badende utsettes for smittefare enten ved advarsel eller om nødvendig badeforbud - Adekvate tiltak gjennomføres for å forebygge, redusere eller eliminere årsaken til forurensningen - Antall prøver tatt under en akutt forurensning utgjør mindre enn 15 % av totalantallet prøver, eller ikke mer enn 1 per badesesong dersom prøveantallet er 7 eller mindre

Utmerket kvalitet	• Kvaliteten er bedre enn verdiene for «Utmerket» • Hvis badevannet utsettes for akutt (kort tid) forurensning: Her gjelder samme prosedyrer som for «God kvalitet» (se over)
-------------------	--

Informasjon til befolkningen

Både fastboende og tilreisende vil kunne ha behov for informasjon om badevannskvaliteten, samt å bli varslet om hvordan man skal forholde seg dersom badeplassen blir forurensset. Mange kommuner legger ut resultater av badevannsprøver på sine nettsider gjennom sesongen. Kommunen kan også henvise til aktuelle nettsider hos helsemyndighetene og Folkehelseinstituttet.

På Helsenorge finnes oppdatert [befolkningsrettet informasjon og anbefalinger knyttet til helse og bading i friluftsbad](#).

Friluftsbad og helse

Ekstremvær med store nedbørsmengder kan påvirke vannkvaliteten som følge av økt avrenning og tilførsel av kloakk. Årsaker til slike forurensninger kan være lekkasjer fra rør i grunnen, overløp i pumpestasjoner etter kraftig nedbør, utslipp av septik fra båter, samt lagring av husdyrgjødsel nær tilførselsbekker og direkte mot vassdrag. Økt næringstilførsel til vassdrag og innsjøer kan også gi oppblomstring av giftige blågrønnalger.

De vanligste symptomene på sykdom som kan ha sammenheng med bading der det er forurensning med kloakk, er infeksjoner med oppkast og diaré og akutte luftveisinfeksjoner. Helsemyndigheten kan stille hygieniske krav til badevannskvaliteten bl.a. for å redusere fare for smitte ved bading.

Anleggelse av ny badeplass

Når det skal anlegges en ny tilrettelagt badeplass anbefales det å gjøre en risikovurdering. I en risikovurdering bør det tas hensyn til antall besøkende, sesongens varighet, nærhet til eventuelle forurensningskilder, vannprøve-historikk, visuell befarings, topografiske forhold m.m.

Vannkvaliteten målt over tid bør ligge innenfor kategorien «God» (norsk norm). Det anbefales å legge til grunn 10 badevannsprøver som tas spredt utover en badesesong over minimum en 2-årsperiode. Ved vurdering av egnethet bør også tilstedeværelse av algeoppblomstringer, siktedyp, farge osv. tas med. Anbefalte grenseverdier for ulike parametre ligger i norsk norm. Se [Vannkvalitetsnormer for friluftsbad \(IK-21/94, PDF\)](#).

Skal badeplassen være egnet, bør også forurensningskilder oppstrøms for badestedet og potensiell forurensningsrisiko knyttet til ukontrollerte kloakk- eller kjemikalieutslipp tas med i vurderingen. Badevannskvaliteten kan også forringes ved uvanlige vind-, strøm-, og nedbørforhold. I sjøvann er innvirkningen av flo- og fjære også viktig. Valg av lokaliteter for prøvetaking bør sørge for et representativt bilde av vannkvaliteten på de ulike badeområdene.

Andre helsehensyn ved bading

Svømmekløe

Svømmekløe (cerkariadermatitt) er en tilstand som oftest starter med et kløende myggstikk-liknende utslett. Dette kan du få når du bader i enkelte ferskvannssjøer med høy vanntemperatur der det finnes mye siv, vannsnegler og vannlevende fugler. Det kløende utslettet forårsakes av parasitter (ikter) som vanligvis infiserer ulike arter av fugler som er knyttet til ferskvann. Parasitten er ikke farlig for mennesker, men forårsaker i varierende grad en allergisk reaksjon. Hevelser i bein og armer, forstørrede lymfeknuter, feber, kvalme og diaré kan forekomme. [Les mer om svømmekløe hos FHI.](#)

Algeblomst

Enkelte typer av blågrønnalger (cyanobakterier), spesielt i ferskvann, kan danne belegg (såkalt algeblomst) på vannets overflate, og produsere giftstoffer. Giftstoffene kan være farlige for dyr (f.eks. beitedyr eller hunder), men også for mennesker. Eksponering for cyanobakterier i badevann kan resultere i allergiske reaksjoner som ligner på høyfeber, astma samt hud-, øye- og øreirritasjoner. Toksiner kan også forårsake øm og hoven lever, kvalme, oppkast, magesyke og øyeirritasjon. Inhalasjon kan medføre lungebetennelsesliknende symptomer. [Les mer om cyanobakterier hos FHI.](#)

Andre infeksjoner

I sjøvann og brakkvann med lavt saltinnhold, kombinert med høy vanntemperatur over tid, kan bakterier som Vibrio og Shewanella trives og skape problemer i visse tilfeller. Dette har man sett blant annet i Oslofjorden og langs Sørlandskysten på varme somre med høye badetemperaturer. Bakteriene kan forårsake milde sår- eller øregangsinfeksjoner, rosen eller mer alvorlige sårinfeksjoner, helst gjennom åpne sår/skader på huden. Folkehelseinstituttet gir ikke anbefaling om å ta vannprøver knyttet til Vibrio og Shewanella, da det kan gi falsk trygghet. Bakteriene finnes naturlig og er ikke kjent knyttet opp mot forurensning. Mange kommuner informerer og legger ut råd på sine hjemmesider. [Les mer om bakterier i sjøvann hos FHI.](#)

Lovgrunnlaget

Kommunen skal, etter § 9 i folkehelseloven, føre tilsyn med de faktorer og forhold i miljøet som til enhver tid direkte eller indirekte kan ha innvirkning på helsen. Det innebærer blant annet tilsyn og oppfølging av badevannskvaliteten i friluftsbad. Forskrift om miljørettet helsevern stiller videre krav til at eiendommer skal planlegges, bygges, tilrettelegges, drives og avvikles på en helsemessig tilfredsstillende måte, slik at det ikke medfører fare for helseskade eller helsemessig ulempe, jf. forskrift om miljørettet helsevern § 7, og kommunen kan overfor virksomhet og eiendom treffe nødvendige enkeltvedtak hjemlet i folkehelseloven kapittel 3.

Kontakt

Avdeling for miljø og helse postmottak@helsedir.no

Først publisert: 28.06.2024 | Siste faglige endring: 23.10.2024